

НАПРЯМ 8. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА. СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-277-0-52>

ЩОДО УЧАСТІ ПОНЯТИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Гнатюк Андрій Юрійович

асистент кафедри кримінального права

та кримінально-правових дисциплін

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

м. Полтава, Україна

Інститут понятого на території України має давню історію та є одним з механізмів дотримання прав та свобод громадян, щодо яких проводяться слідчі дії у кримінальному процесі стороною обвинувачення. Залучення цього учасника провадження у справі покликана виключити факти свавілля та грубого порушення законів стороною обвинувачення. На теперішній час є чимало проблем пов'язаних із залученням понятих у кримінальному провадженні, які потребують розв'язання. До них можна віднести такі: використання осіб, які є заінтересованими в результатах досудового розслідування; повідомлення неактуальних контактних даних про особу і подальша неможливість викликати для допиту в суді; залучення осіб, що притягуються до кримінальної відповідальності в іншому кримінальному провадженні, а отже є залежними від органу досудового розслідування та інші. Що стосується «заінтересованості» понятого можна зазначити наступне. Абзац 3 частини 7 статті 223 Кримінального процесуального кодексу України (далі-КПК) визначає, що понятимі не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження. Аналіз судової практики дає право стверджувати, що визначення того чи іншого понятого, як заінтересованого не має однакового тлумачення. Так, в одному випадку участь у різних кримінальних провадженнях одних і тих самих осіб, дехто їх називає «штатними понятимими», є умовою визнання факту заінтересованості, в інших судових рішеннях не призначається зазначене. Було б доцільніше при залученні понятого роз'яснювати йому обставини досудового розслідування, ставити пряме питання про

можливу заінтересованість в його результатах, та відповідь про незацікавленість посвідчувати підписом у протоколі під роз'ясненням уповноваженою особою. Окреслені дії зможуть вберегти уповноважену особу від ситуації, коли в суді при допиті понятого в якості свідка, останній повідомить про свій зв'язок із потерпілою стороною або захистом. В такому разі сторона обвинувачення зможе наполягати на тому, що на момент залучення особи в органу досудового розслідування не було жодних відомостей про заінтересованість конкретної особи, і понятий сам повідомив до проведення слідчої дії, що він не підпадає під ці ознаки. Наступною проблемою є залучення осіб, які повідомляють неактуальні контактні дані про себе, і в подальшому не має можливості викликати та допитати таку особу в суді. На нашу думку можливо вийти із цієї ситуації шляхом доповнення КПК положеннями про занесення до протоколу відомостей не тільки про місце фактичного проживання, яке здебільшого здійснюється зі слів самого понятого та буває неактуальним на момент початку судового розгляду, а і місця прописки. Останню інформацію уповноважена службова особа повинна буде внести ознайомившись із паспортом громадянина. Щодо осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності у іншому кримінальному провадженні можемо вказати наступне. Однозначно отримані докази будуть недопустимими. Однак є проблема полягає у встановленні такого факту. Так, пропонуємо стороні захисту на стадії досудового розслідування подавати клопотання до сторони обвинувачення про отримання довідки про судимість «сумнівного» понятого, в якій відображається і дата повідомлення про підозру у провадженні, що триває.

Наприкінці 2021 року народні депутати запропонували оригінальний шлях подолання наявної проблематики, а саме виключення понятого з кримінального процесу. Відповідний законопроект № 6454-1 пропонує позбутися інституту понятих, замінивши їх необхідністю фіксування технічними засобами ходу проведення слідчої дії. В разі прийняття цього закону кримінально-процесуально законодавство зробить крок назад, оскільки і зараз непоодинокими є випадки порушення процедури проведення слідчих дій, здебільшого під час обшуку, коли поняті не є безпосередніми свідками віднаходження певних речей, які в подальшому вилучаються. Зловживання працівниками правоохоронних органів залишається невирішеною проблемою суспільства і виключивши понятих з процесу будемо мати більше таких фактів.

Після початку повномасштабного вторгнення країни-агресора у лютому та введення особливого режиму воєнного стану було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14.04.2022 року № 2201-IX,

яким внесено зміни в порядок проведення досудового розслідування, а саме в статтю 615 Кримінального процесуального кодексу України. Так, ст. 615 КПК визначено, що при проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих. У такому разі хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису. Отже, законодавець констатував, що розглядуваний інститут кримінального процесу є важливим для дотримання законності, а отже тільки особливі обставини у виді війни можуть бути підставою для незалучення понятих, і тільки з метою забезпечення їхнього життя чи здоров'я.

Що насамперед необхідно законодавчо врегулювати в питанні залучення понятих, так це визначити їх процесуальний статус шляхом надання визначення цього учасника кримінального провадження в КПК України, заборонити залучати до проведення слідчої дії осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності, а також зобов'язати уповноважену службу особу перевіряти на місці контактні дані понятого. Врегулювання окреслених проблем вдосконалить порядок проведення слідчих дій за участі понятих.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-277-0-53>

СУДОВО-ЕКСПЕРТНЕ ВИКОРИСТАННЯ ДЕЯКИХ КРИМІНАЛІСТИЧНО-ДОВІДКОВИХ КОЛЕКЦІЙ

Кадук Світлана Володимирівна

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри політики у сфері боротьби зі злочинністю

та кримінального права

Навчально-науковий Юридичний інститут

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

м. Івано-Франківськ, Україна

Сучасна судова експертиза зазвичай не може бути проведена, якщо початкові дані не будуть доповнені науковою інформацією, що міститься в різних джерелах: натурних колекціях зразків, науковій і